

แบบการอธิบายในพระนิพนธ์ทางประวัติศาสตร์
ของ สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช : การวิเคราะห์เชิงปรัชญา

นายพรชัย คุ่มทวีพร

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต

ภาควิชาปรัชญา
บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

พ.ศ. 2529

ISBN 974-567-131-2

ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

012001

116599457

MODELS OF EXPLANATION IN THE HISTORICAL WRITINGS
OF PRINCE DAMRONG RAJANUBHAB : A PHILOSOPHICAL ANALYSIS

Mister Pornchai Khumtaveeporn

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Arts

Department of Philosophy

Graduate School

Chulalongkorn University

ISBN 974-567-131-2

หัวข้อวิทยานิพนธ์ แบบการอธิบายในพระนิพนธ์ทางประวัติศาสตร์ ของ
สมเด็จพระนเรศวรมหาราช : การวิเคราะห์เชิงปรัชญา
โดย นายพรชัย คุ่มทวีพร
ภาควิชา ปรัชญา
อาจารย์ที่ปรึกษา รองศาสตราจารย์ ดร. มารค ตามไท

บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้แนบวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่ง
ของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาโท

..... คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
(ศาสตราจารย์ ดร. ถาวร วัชรราษฎร์)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

..... ประธานกรรมการ
(ศาสตราจารย์ ดร. วิทย์ วิศทเวทย์).

..... อาจารย์ที่ปรึกษา
(รองศาสตราจารย์ ดร. มารค ตามไท)

..... กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ มรรยาท กิจสุวรรณ)

..... กรรมการ
(อาจารย์ ฉลอง สุนทราวาณิชย์)

หัวข้อวิทยานิพนธ์ แบบการอธิบายในพระนิพนธ์ทางประวัติศาสตร์ ของ
สมเด็จพระนเรศวรมหาราช : การวิเคราะห์เชิงปรัชญา
ชื่อผู้เขียน นายพรชัย คุ่มทวีพร
อาจารย์ที่ปรึกษา รองศาสตราจารย์ ดร. มารค ตามไท
ภาควิชา ปรัชญา
ปีการศึกษา 2529

บทคัดย่อ

สมเด็จพระนเรศวรมหาราช ทรงเป็นนักประวัติศาสตร์ ที่ทรงได้เปลี่ยนแปลงวิธีการเขียนประวัติศาสตร์ จาก "จารีตแบบพงศาวดาร" มาเป็นแบบ "ภาษาความเรียง" และทรงทำให้มี "นาฏลักษณ์" ซึ่งทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลง ในวิธีการวิเคราะห์ และวิธีการนำเสนอภาพเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น กล่าวคือ มีการหาสาเหตุที่แท้จริงของเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น ที่มีใช้เป็นเพียงการเรียงเหตุการณ์ ตามลำดับของเวลาเท่านั้น และ เกิดการเปลี่ยนแปลงการรับรู้ "ความหมาย" ของเหตุการณ์นั้น ๆ ในหมู่ผู้อ่านงานประวัติศาสตร์ซึ่ง กระบวนการทั้งหมดนี้ ก่อให้เกิด "ประวัติศาสตร์นิพนธ์ไทยสมัยใหม่" ขึ้นมา

จากการศึกษาพบว่า พร้อมกันกับที่ประวัติศาสตร์นิพนธ์ไทยสมัยใหม่เป็น "ผลผลิต" ของประวัติศาสตร์ไทย ในขณะเดียวกัน มันก็ได้ทำ "หน้าที่" เกี่ยวต่อการก่อตัวของรัฐชาติสมัยใหม่ หรือ รัฐสมบูรณาญาสิทธิ งานประวัติศาสตร์ในลักษณะนี้ จึงได้สื่อ "ความหมาย" ให้แก่ผู้อ่าน ด้วย "เค้าโครงเรื่อง" ของ "ประวัติศาสตร์แห่งชาติ" ซึ่งลักษณะเช่นนี้เอง ที่ทำให้สมเด็จพระนเรศวรมหาราช ยังทรงดำรงตำแหน่งในฐานะที่เป็น บิดาแห่งวิชาประวัติศาสตร์ไทยสมัยใหม่ ที่แม้จะได้รับการท้าทาย ด้วยเค้าโครงเรื่องที่ต่างออกไป โดยนักวิชาการในปัจจุบันก็ตาม แต่อิทธิพลของเค้าโครงเรื่องในงานพระนิพนธ์นั้น ก็ยังคงเป็นแนวความคิดหลัก ในวงวิชาการประวัติศาสตร์ไทยอยู่นั่นเอง

ลักษณะหนึ่งของงานพระนิพนธ์ของสมเด็จพระนเรศวรมหาราช คือ แบบการอธิบายเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น ด้วยตรรกและรูปลักษณ์ ที่แน่นอนอันหนึ่ง และจากการศึกษารูปแบบการอธิบายที่พระองค์ทรงใช้นั้น สามารถเทียบได้กับ แบบการอธิบายโดยการอ้างถึงกฎ และแบบการอธิบายโดยการอ้างถึงสัจภาวะ ซึ่ง ปอปปเปอร์ และ เอ็มเพล เสนอในแบบแรก และ สกรีเวน เสนอในแบบหลัง

ลักษณะของการอธิบายทั้ง 2 แบบ ทำให้ "ความหมาย" ของเหตุการณ์ ที่ได้รับการอธิบายมิได้อยู่ในตัวเหตุการณ์นั้น แต่ทว่าไปอยู่ในข้อความสากลประเภทหนึ่ง ซึ่งอาจจะเป็น กฎสากล หรือ ข้อความ "ปทัสถานสามัญ" ซึ่งถ้าเหตุการณ์ที่ต้องการอธิบาย เป็นแบบปฏิฐานเมื่อเทียบกับข้อความสากล ก็จะได้รับ การอธิบายโดยการอ้างถึงกฎ และถ้าเหตุการณ์นั้นเป็นแบบปฏิเสธ ก็จะได้รับ การอธิบายโดยการอ้างถึงสัจภาวะ

ผลที่ติดตามมาจากแบบการอธิบายนี้ ทำให้สรุปได้ว่า สมเด็จพระยาตำราจ ราชานุภาพ ทรงสมมติลวงหน้าถึง ลักษณะความเป็นสากลของประวัติศาสตร์ และธรรมชาติ ของมนุษย์ ซึ่งมีลักษณะร่วมกัน แม้ว่าจะมีความแตกต่างกันทางภูมิศาสตร์ และเวลา ทำให้ การศึกษาเหตุการณ์หนึ่งในประเทศหนึ่ง มี "ประโยชน์" ต่อการเข้าใจเหตุการณ์ทำนอง เดียวกัน ในสถานที่ และเวลาที่ต่างกันได้ แต่ในขณะที่เดียวกัน ลักษณะอันนี้เองจะทำให้ทรง ละเลยลักษณะของพัฒนาการเชิงประวัติศาสตร์ของสังคมมนุษย์ไป

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

Thesis Title Models of Explanation in the Historical Writings,
of Prince Damrong Rajanubhab : A Philosophical
Analysis
Name Mister Pornchai Khumtaveeporn
Thesis Advisor Associate Professor Mark Tamthai, Ph.D.
Department Philosophy
Academic Year 1986

ABSTRACT

Prince Damrong Rajanubhab was an historian who transformed the style of Thai historical writing from the 'chronicle' style to the 'essay' or 'novel' style and imposed the character of 'dramatization' in historical texts. This caused the change in the mode of analysis and the mode of presentation of past events from arranging them in temporal sequences to find their real causes, and, also, the change in the mode of appreciation of the 'meaning' of those events among the readers. Through this process, 'modern Thai historiography' took shape.

From this study, it can be concluded that, not only is modern Thai historiography the 'product' of Thai history, it, at the same time, also 'functioned' for the formation of the modern nation state or the so-called absolutist state. This type of historical writing carried with it the 'message' of the 'plot' of the 'national history' to the readers. Therefore, by this token, Prince Damrong can still be considered the Father of modern Thai history. Though some contemporary academicians challenge him in the different kind of plots, the influence of the 'national history' plot in his writings has still been the main topic in Thai historical academic works.

One unique character in his writings is the model of explanation of past events, which has a certain logical and formal structure. This could be compared with the covering law model and the truistic model, of which the first was proposed by Popper and Hempel, and the last by Scriven.

By the structure of these two models, the 'meaning' of the explained event does not lay in that event itself, but in one set of the general statements, either general laws or 'normic' statements. If the event to be explained is positive, compared with the general statements, then the covering law model is applied. But if negative, the truistic model is applied.

By using these models of explanation, it can be concluded that, Prince Damrong had presupposed the common universal character of history and, also, human nature, though there existed geographical and temporal differences, therefore, to learn from one event in one nation at a certain time is 'useful' for the understanding of the same kind of event in other different place and time. But, by he same token, it caused him to neglect the historical development dimension of human society.

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

กิตติกรรมประกาศ

หากวิทยานิพนธ์ชิ้นนี้สามารถที่จะยอมรับได้ว่าเป็นความสำเร็จอันหนึ่ง และหากมองย้อนหลัง เพื่อดูให้เห็น "มือ" ต่าง ๆ ที่ได้ช่วยกันส่งเสริมจนผู้วิจัยประสบความสำเร็จอันนี้ จะพบว่า มี "มือ" ของบุคคลต่าง ๆ มากมาย ซึ่งผู้วิจัยขอนำมาประกาศ เพื่อทุกท่านจะได้ร่วมชื่นชมความสำเร็จนี้กับผู้วิจัย ด้วยว่า ความช่วยเหลือ กำลังใจของทุกท่าน มิได้เป็นการเปล่าเปลืองพลังงานไปแม้แต่น้อย

มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ผู้วิจัยขอขอบคุณ ดร. สุเชาว์ พลอยชุ่ม อดีตหัวหน้าภาควิชาปรัชญา ซึ่งได้สอนให้ผู้วิจัยได้รู้จักกับปรัชญาตะวันตกเป็นคนแรก จากนั้น ก็ ขอขอบคุณ อาจารย์สมเกียรติ วันทะนะ ซึ่งได้ให้โอกาสผู้เขียนช่วยทำงานวิจัยด้านสังคมศาสตร์อันเป็นจุดเปลี่ยนโค้งที่สำคัญ จากพืชสวน มาสู่สังคมศาสตร์ และขอขอบคุณ อาจารย์จิรติ ดิง-ศรัทธี ซึ่งได้เฟียรสอนให้ผู้วิจัยอ่าน (แปล) ตำราภาษาอังกฤษ และแก้ไขให้ถูกต้องด้วยความอดทนเป็นพิเศษ และสำคัญที่สุด คือ อาจารย์ไกรศักดิ์ ชุณหะวัณ ซึ่งได้จ้างผู้วิจัยช่วยทำงานเป็นเวลา 2 ปีเต็ม ทำให้ผู้วิจัยสามารถทุ่มเทเวลาให้กับการศึกษาปรัชญาได้อย่างเต็มที่ มิฉะนั้น ผู้วิจัยคงขายบุงและเคมีภัณฑ์ อยู่ที่ใดที่หนึ่งในประเทศไทยเป็นแน่

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ขอขอบคุณ ดร. ชัยวัฒน์ สถาอานันท์ อาจารย์คณะรัฐศาสตร์ และ ดร. ไชยันต์ รัชชกุล อาจารย์คณะสังคมวิทยา ผู้ซึ่งเป็นทั้งอาจารย์ผู้ให้ความรู้และเป็นกัลยาณมิตร ผู้ให้กำลังใจกับผู้วิจัยเมื่อประสบอุปสรรคต่าง ๆ ทั้งในการศึกษาและการใช้ชีวิต ผู้วิจัยขอขอบคุณอาจารย์ทั้ง 2 ท่านนี้อย่างเต็มเปี่ยมตามความหมายของคำศัพท์

มหาวิทยาลัยศิลปากร ผู้วิจัยขอขอบพระคุณ ดร. เจตนา นาควัชระ ซึ่งผู้วิจัยได้รับกวนขอข้อแนะนำต่าง ๆ หลายครั้ง และทุกครั้ง ก็ได้ข้อคิดที่มีคุณค่ากลับมาเสมอ และแม้ว่าบางข้อเสนอนของท่าน มิได้ใช้ในงานวิจัยนี้ ก็เพราะเหตุที่ว่าหากแก้ตามความคิดของท่านงานชิ้นนี้แทบจะต้องรับการ "ผ่าตัด" ครั้งใหญ่ทีเดียว ดังนั้นจึงมิใช่เป็นเพราะผู้วิจัยไม่เห็นด้วยแต่ประการใด

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ผู้วิจัยขอขอบพระคุณคณาจารย์ในภาควิชาปรัชญาทุกท่าน โดยเฉพาะ รศ. ดร. มารค ตามไท ซึ่งเป็นอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์นี้ด้วย ความรู้ที่ได้จากอาจารย์นั้น คงจะกล่าวได้อย่างไม่เกินเลยว่ "ถ้าหากการขาดเรียนในบางวิชา

เราเรียกว่า เราขาดความรู้ที่สมบูรณ์ในทางปรัชญาแล้ว การขาดเรียนกับอาจารย์ มารคคงจะต้องเรียกว่า เราแทบจะไม่มีปรัชญาเลยทีเดียว" และขอขอบคุณ ผศ. วิจิตร เกิดวิสิษฐ์ ผู้ให้กำลังใจกับผู้วิจัยอย่างต่อเนื่องตลอดเวลา 4 ปีที่ผ่านมา

เข้าไปภาควิชาประวัติศาสตร์ ผู้วิจัยขอขอบคุณ อาจารย์ฉลอง สุนทราวณิชย์และอาจารย์สายชล วรรณรัตน์ ซึ่งได้ให้ข้อคิด และ ให้อิม "หลักฐานประวัติศาสตร์" ต่าง ๆ รวมทั้งข้อวิจารณ์ที่มีคุณค่าต่อผู้วิจัยมาก

ผู้วิจัยขอขอบคุณ มูลนิธิดำรงราชานุภาพ โดยเฉพาะองค์ประธานแห่งมูลนิธินี้คือ หม่อมเจ้า สุกทรดิศ ดิศกุล ที่ได้ทรงกรุณาอนุมัติเงินอุดหนุนงานวิจัยชิ้นนี้ แม้งานจะดำเนินไปอย่างล่าช้าเกินกว่ากำหนดมากก็ตาม ทางมูลนิธิก็ได้ติดตามทวงถามแต่อย่างใด จึงทำให้ผู้วิจัยทำงานด้วยความสบายใจมาก และขอขอบคุณ คณะสงฆ์พระมหาไถ่ ที่กรุณาให้ยืมหนังสือ และที่พัก ขณะที่ย้ายงานนี้บางส่วน

สำหรับทุกคนที่ต้องทำวิทยานิพนธ์ในการศึกษาชั้นมหาบัณฑิตคงทราบถึง ความสำคัญของ "กำลังใจ" ที่ต้องใช้ในการทำงานวิจัย ผู้วิจัยค่อนข้างโชคดีที่มีเพื่อน ๆ รอบข้างคอยให้กำลังใจ และความคิดเห็นอันทรงคุณค่า ตั้งแต่ เพื่อน ๆ ในภาควิชาปรัชญา โดยเฉพาะ ข้อคิด ความเห็น และกำลังใจจาก คุณฉวีวรรณ เสรีกิจ เพื่อน ๆ ในภาควิชาประวัติศาสตร์ โดยเฉพาะข้อคิดและคำวิจารณ์ของ คุณภัชราพร ช่างแก้ว เพื่อน ๆ ในคณะสังคมวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ผู้วิจัยขอขอบคุณ คุณธงชัย วินิจจะกุล นักศึกษาปริญญาเอกแห่งมหาวิทยาลัยซิดนีย์ ที่ได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันขณะเก็บข้อมูลอยู่ในประเทศไทย ซึ่งแน่นอนว่า ผู้วิจัยเป็นผู้รับมากกว่าผู้ให้

ผู้วิจัยขอขอบคุณ บุคคลที่ยืนอยู่เบื้องหลังความสำเร็จนี้อย่างเงียบ ๆ นั่นก็คือ พี่ ๆ บรรณาธิการห้องสมุดคณะอักษรศาสตร์ทุกคน โดยเฉพาะ พี่สุปวีญา ลุลิตานนท์ และ พี่วัลภา ศัชชะรัง ผู้ซึ่งให้หนังสือ (ยืม) รอยยิ้ม และกำลังใจ รวมทั้งเลี้ยงอาหารในบางโอกาส ตลอดเวลาที่ผู้วิจัยทำงานอยู่แถวห้องสมุดนั้น

สุดท้าย "เงื่อนไขเพียงพอ" ของความสำเร็จที่ละเลยมิได้ ก็คือ การเคี้ยวข้าวเหนียว และ กำลังใจจาก คุณพ่อ และ คุณแม่ ของผู้วิจัยเอง รวมทั้งการพิมพ์ดีดอย่างอดทน ของคุณสุจิตรา คัมทวินร น้องที่แสนดีของผู้วิจัย

ขอทุกท่านที่ผู้วิจัยเอ่ยนามมานี้ ได้รับความขอบคุณอย่างจริงใจ และได้ร่วมชื่นชม
กับความสำเร็จกับผู้วิจัยด้วย และสำหรับท่านที่มีได้ถูกเอ่ยนาม ก็โปรดอย่าน้อยใจ ฟังระลึก
ว่า แม้นามของท่านมิได้ถูกจารึกบนกระดาศ แต่ (กรุณารับทราบว่า) นามของท่านนั้นได้รับ
การจารึกบนดวงใจของผู้วิจัย ซึ่งมีได้มีการตกหล่นสูญหาย และจะไม่แก่เก่าไปตามกาล
เวลาแต่ประการใดเลย

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

เนื่องจากในบทที่ 3 การวิเคราะห์บางส่วน ต้องมีการพาดพิงถึง ปี พ.ศ. แรกที่มีการพิมพ์งาน เพื่อดูเวลาที่แนวความคิดในงานนั้นแพร่ออกสู่สังคม ดังนั้น ปี พ.ศ. ที่อ้างอิงจะใช้ปีที่พิมพ์ครั้งแรก หรือใกล้เคียง ซึ่งจะทำให้ลักษณะดังกล่าวนี้ ไปปรากฏในบรรณานุกรม ดังนี้คือ

ตำราฐานภาพ, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยา. "แจ้งความตั้งแต่พิมพ์ครั้งที่ 9." (2442), ใน แบบเรียนเร็วเล่ม 1 ตอนต้น. พิมพ์ครั้งที่ 23. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์อักษรนิติ, 2471.

และเมื่อในปีนั้น มีงานพระนิพนธ์ 2 ชิ้น ก็จะเป็นดังนี้ คือ

..... "พระนิพนธ์คำนำ." (2457 ก), ใน พระราชพงศาวดารฉบับ พระราชหัตถเลขา, 2 เล่ม. หน้า ก - ง. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์คลังวิทยา, 2516.

..... "พระนิพนธ์อธิบายเรื่อง คำให้การชาวกรุงเก่า." (2457 ข), ใน คำให้การชาวกรุงเก่า คำให้การขุนหลวงหาวัด และ พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยาฉบับหลวงประเสริฐอักษรนิติ, หน้า (1) - (10). พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์คลังวิทยา, 2515.

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ฉ
กิตติกรรมประกาศ	ช
คำอธิบายสัญลักษณ์	ฉ
บทที่	
1. บทนำ	1
2. การสำรวจ และ การวิเคราะห์แบบการอธิบายต่าง ๆ	4
3. สมเด็จพระยาตากษัตริย์ราชานุภาพ และ ประวัติศาสตร์ในแผ่นดิน ไทยสมัยใหม่	63
4. แบบการอธิบายในปรัชญาประวัติศาสตร์ ของ สมเด็จพระ ยาตากษัตริย์ราชานุภาพ	135
5. บทสรุป	171
เชิงอรรถ	177
บรรณานุกรม	181
ภาคผนวก	206
ประวัติผู้เขียน	232

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย